

MUSEUMSAVISEN

Nr. 59
januar 2015
35. årgang

MUSEUMSFORENINGEN SØNDERSKOV

Sønderskov i 2015

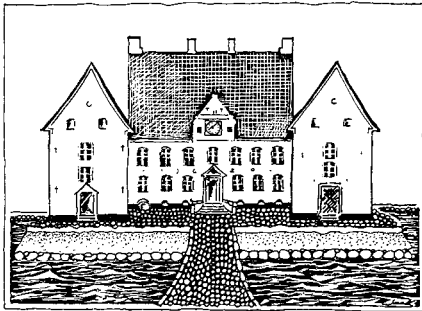
Da Ragnarok ramte Skodborg

Kongehøj på Moesgård

Mød museets nye historiker

Museet i felten

Museet på Sønderkov

Sønderkovgårdvej 2, 6650 Brørup

Tlf. 75 38 38 66

E-mail: post@sonderskov.dk

www.sonderskov.dk

Museets åbningstider:

Tirsdag-søndag kl. 11-16.

Mandag lukket.

Kontoret er åbent hverdage 9.00-16.00.

Efter forudgående aftale med museet er der også adgang for grupper udenfor normal åbningstid.

Der er endvidere mulighed for at aftale gruppebesøg med introduktion og/eller omvisning, også udenfor normal åbningstid.

Museets faste medarbejdere:

Fagligt personale:

Museumsleder Bo Ejstrud

Museumsinspektør Scott Dollar

Museumsinspektør Lars Grundvad

Museumsinspektør Linda Klitmøller

Museumsinspektør Janne Krøtel

Museumsinspektør Martin Egelund Poulsen

Museumsinspektør Nick Schaadt

Teknisk-administrativt personale:

Rengøringsassistent Lis Johansen

Museumsassistent Joan Lindberg

Bogholder Nancy K. Lökkegaard

Museumsvært Hanne Petersen

Pedel Flemming Schmidt

Natur- og kulturskolen:

Naturvejleder Sam Bøgesgaard Sørensen

Holsted - Brørup - Vejen Egnens Museumsforening blev stiftet den 6. februar 1979 med det formål at oprette og drive et kulturhistorisk egnsmuseum. Med virkning fra 2007 er museumsforeningens navn i kraft af kommunalreformen ændret til "Museumsforeningen Sønderkov". Museet og Museumsforeningen har samme bestyrelse.

Formand: Inger Bråsch Gram, Villumsvej 4, 6683 Føvling, tlf. 75 39 82 59;

Medlemmer af forretningsudvalget: Bodil Baagø, Maltbæk; Eva Bræmer-Jensen, Sdr. Stenderup. Øvrige medlemmer: Ann Møller Gram, Rødding, Gunnar Krog, Brørup, Niels Rasmussen, Brørup og Lennart Madsen, Haderslev.

Udpeget af Vejen Kommune: Henny Schøler, Rødding og Mikael Bramm, Brørup

Kontingent 2014: 125,- kr. for enkeltmedlemmer og 175,- kr. for par.

Foreningens medlemmer modtager Museumsavisen og løbende meddelelser om aktiviteter. Desuden gives der 10% rabat i museumsbutikken, og 50% på indgangsbilletten ved særarrangementer.

Redaktion: Bo Ejstrud

Sønderskov i 2015

Museet på Sønderskov er lukket i januar. Det betyder, at vi har mulighed for at lave større arbejder i huset. I år har gulvet i øvre trapperum gennemgået en nødvendig reovering. For at bevare mest muligt af det originale gulv har snedkeren indsat smalle lister af nyt træ i de samlinger, der var begyndt at gabe lidt for meget til at vi følte os helt trygge ved det. Det er iøjnefaldende med striber af frisk træ ned over det gamle gulv. Men mange gæster og mange gulvaske skal nok give den nødvendige patina med tiden.

Der er andre forandringer i vente. Omkring 1. marts åbner vi vores nye hjemmeside, som er et mere lyst og opdateret design, men som også er tilpasset til de mobile enheder, som vi kan se i vores hjemmesidestatistik bliver brugt mere og mere til at finde os.

Med ansættelse af en ny bogholder per 1. oktober, 2014 - da Ellen-Marie Viuff trådte tilbage efter imponerende 27 år på posten - og med ansættelsen af en ny historiker per 1. januar 2015, er det også indlysende, at nye medarbejdere vil betyde at gamle vaner brydes og kontinuiteten forsvinder. Det har både fordele og ulemper, men forandringer er uundgåelige, og det faktum må vi favne. Sønderskov i 2015 er ikke den samme virksomhed som i 1995.

Et af de områder, hvor vi arbejder hårdt på at komme op på niveau, er i vores registrering. For nylig udsendte Rigsrevisionen en meget kritisk rapport om den

manglende registrering på museumsområdet. Vi er et blandt de mange museer, der er skyldige i at have et efterslæb på vores elektroniske registrering. Det går naturligvis ikke. Derfor har vi lavet en ambitiøs, men realistisk, plan for at få dette efterslæb ud af verden. Registreringen er offentlig tilgængelig, og man kan følge med i arbejdet ved at gå ind på hjemmesiden Museernes Samlinger, på www.kulturarv.dk/mussam.

Ellers er registreringen et af de mere usynlige dele af de opgaver, der hører til at være et statsanerkendt museum. Andre er mere synlige. Vi har vedlagt et program for første halvår af 2015, hvor vores offentlige arrangementer er opført. Vi glæder os til at se mange gæster i år. Følg også med på hjemmesiden, hvor arrangementerne bliver annonceret.

I denne udgave af Museumsavisen fortsætter Lars Grundvad sin serie om Danefæ fra Vejen Kommune. Martin Egelund Poulsen fortæller, hvordan fund fra egnen nu er udstillet på det nye Moesgård Museum. Begge artikler viser noget om vægtigheden af de arkæologiske fund, der bliver gjort her på egnen. Vores nyansatte historiker, Nick Schaadt, præsenterer herefter sig selv. Til sidst fortæller Linda Klitmøller om dokumentation af egnens nyere kulturarv, og hvordan vi arbejder med at indføre ny teknologi i dette arbejde.

Godt nytår 2015, og tak for 2014.

Museumsleder Bo Ejstrud

Da Ragnarok ramte Skodborg

Del to i præsentationsrækken af danefæ fra Vejen kommune er denne gang fra Skodborgegnen. Der er tale om et skattefund, som fortæller om samfundets rigeste i tiden omkring 500-550 e.Kr, og som også beretter om dyrkelsen af Asaguderne og måske endda om selve ophavet til fortællingen om verdens undergang, Ragnarok.

Lige før krigen i 1864 brød ud var Niels Peter Nielsen ude og pløje sine jorder nær Skodborg lige syd for Kongeåen. Niels var en mindre jordejer i sin samtid, men han havde dog sin egen gård. Under arbejdet opdagede Niels pludselig noget skinne i den fugtige muld. Han stoppede op, bøjede sig ned og samlede to fornemme guldsmykker op. Ganske nær derved fandt han to glasperler, og senere samme år fandt han et cirkulært hængesmykke mere. Det først fundne smykke var en såkaldt guldbrakteat med runeindskrift og en tydelig mandsfigur, mens det andet smykke var et itupløjet, men dog smukt forarbejdet dragtspænde i guld og med glas- og granatornamentik. Det sidst fundne hængesmykke var også en guldbrakteat, men denne var uden runer. Alle delene blev troligt indleveret til det daværende nationale museum, Oldnordisk Museum.

Året efter brød krigen ud, og pludselig var Niels ikke længere dansk statsborger. Men hans tilhørsforhold var uomtvisteligt, for i 1865 smuglede han resten af det itupløjede dragtsmykke, endnu en brakteat samt tre glasperler over grænsen og indleverede fundene som

Danefæ. Egentligt tilhørte de nyfundne smykker jo Tyskland, men Niels følte, at de tilhørte fædrelandet, og han tog derfor risikoen. Dette blev belønnet og for smuglergodset modtog han hele 20 rigsdaler.

20 år senere dukkede endnu en brakteat op, som via omveje heldigvis endte på Nationalmuseet og derved sammen med de øvrige smykker. Herved bestod skatten samlet af fire guldbrakteater, et dragtspænde og fem mere anonyme glasperler (Pentz 2010).

De fire brakteater og asatroen

Udtrykket brakteat kommer af latin og betyder tynd plade, og brakteater er netop lavet af tynde guldblader. På brakteater er fæstnet et øsken, så man har kunnet bære smykket i en snor om halsen. Den cirkelrunde guldskeive er altid dekoreret med et præget motiv, som menes at fortælle religiøse historier, som først med nyere forskning er ved at blive forståelige for os i dag. Motiverne er tit fortegnede og fortællingerne bliver slørede deraf. Endeligt ses der relativt ofte runeindskrifter på disse mønter, men i langt de fleste tilfælde er ordene helt uden mening, og det tolkes, at der er tale om beskyttende vers.

Kombinationen af mønster og indskrift viser, at brakteaterne var direkte inspirerede af forskellige mønttyper, som blev slået i de sydlige lande og bystater. Brakteaterne blev dog ikke anvendt som betalingsmiddel, hvilket mest tydeligt illustreres ved øskenerne.

*Figur 1. Guldsmykkerne fra Skodborg. Bemærk menneskefiguren på stykket nederst til højre samt fuglefiguren på den centrale pragtfibula. Disse fibler vises traditionelt med fodpladen øverst, men som det kan ses på fuglen, blev den båret omvendt.
Foto: Lennart Larsen, Nationalmuseet.*

Typemæssigt deles guldbrakteater op i fire grupper, nemlig type A-D. Af disse typer hører tre af Skodborgskattens brakteater til type D, mens den sidste hører til type B. Begge grupper fortæller interessante historier om den tidligste dyrkelse af Asatroen i Norden, men de prægede illustrationer er vidt forskellige.

De tre såkaldte D-brakteater synes alle at være lavet med det samme stempel. Ornamentikken er omkranset af to sammensnoede guldtråde, og øverst ses på to brakteater et øsken, mens ophænget er knækket af på det sidste eksemplar. Det indstemplede motiv viser et næbbet dyr, der snor sig om selv og danner en S-form. Typen er relativt velkendt, og blandt andet de snoede kantbånd viser, at brakteaten er slået i det sydvestjyske eller nordtyske område. I Bramdrup blev der ved de store Bestseller-udgravninger i 2009 fundet en brakteat, som var meget lig de tre fra Skodborg (www.museum-sonderjylland.dk). Bramdrupbrakteatens slangedyr var dog spejlvendt og centralt på billedskiven ses muligvis et meget velkendt symbol, nemlig en Thors hammer. Dette er naturligvis et tolkningsspørgsmål, men ligheden er slående. En lignende, om end mere stiliseret, prægning ses på de tre ens Skodborgbrakteater. Skal man tolke helt frit, beretter hammeren og slangedyret måske sammen om Thors kamp mod Midgårdsormen under Ragnarok.

Den fjerde brakteat er en anelse større end de øvrige og øskenet mere fornemt udarbejdet med guldtrådsarbejder. Men ligesom ved de andre tre er billedpladen omkranset af snoede guldtråde, hvilket viser en lighed i produktionen. Motivet er derimod helt forskelligt fra de øvrige

Figur 2. Det næbbede slangedyr som det ses på Skodborgbrakteaterne. Bemærk det isolerede symbol centralt i billedet. På Bramdrupbrakteaten er dette symbol tydeligt hammerformet. Tegning: L. Grundvad.

tre med slangen og den mulige hammer. Der vises givetvist en fortælling, som ved hjælp af andre samtidige brakteatfund, fortæller en ganske interessant historie.

Således ses der centralt i billedet en mandsfigur med tilbageredt hår. Hans ansigt ses i profil og kroppen er kun illustreret ved streger. Armene rækkes i hver sin retning, bort fra kroppen. Omkring mandsfiguren ses blandt andet et svastika, som dengang var knyttet til soldyrkelsen. Det vigtigste ved illustrationen er imidlertid tre dyrefigurer, som bevæger sig rundt om manden, hvis ene hånd er inde i det ene dyrs gab. I sig selv fortæller denne fremstilling ikke meget – særligt ikke, da alle dyrene er meget stiliserede. Men hvis man sammenligner nærværende smykke med en samtidig brakteat fra Hamborgeggen, kan historien lettere forstås. På hamborgfundet ses en lignende opstilling, dog kun med to flankerende dyr foruden den centrale

Figur 3. De tre udyr og den centrale mand ses her udtegnet. Bemærk hvordan hånden nederst er vist i dyrets åbne mund. Dyrets ved siden af mandens hoved har næb og minder derved lidt om dyret fra de øvrige tre brakteater. Tegning: L. Grundvad.

mandsfigur. Der ses manden at bære sværd i én hånd, mens den anden hånd igen er placeret i det enes dyrs mund. Herved er det sandsynligvis fortællingen om krigsguden Tyr, der lokker Fenrisulven ind i den tryllesnor, som skulle holde ulven ave indtil Ragnarok (Pesch 2005). Herved var brakteaten en beskyttende amulet, der kontrollerede kaos og holdt jordens undergang på afstand.

En interessant bemærkning vedrørende denne Tyrdyrkelse er, at netop Tyrnavnet endnu i dag er særdeles velkendt i Vejen kommune, hvor den tonstunge vandreblok i Tirslund Plantage er en velbesøgt turistattraktion. Stednavnet Tirslund vidner om en helliglund, som har været så velkendt, at gudenavnet stadig bruges.

Eftersom brakteaterne fra Skodborgskatten kunne knyttes til fortællingerne om Ragnarok eller til asernes kampe mod Lokes børn, er det muligt, at brak-

teaterne var lavet som værnemidler mod det onde og ligefrem jordens undergang. Muligvis skulle den uforståelige runeindskrift forstærke den beskyttende effekt. Det er hvert fald foreslået, at der var tale om en beskyttende, gentagende tekst, som lød:

"Aujaalawin, Aujaalawin, Aujaalawin, Jalawid"

Pragtfiblen og fuglesymbolet

Det vel nok smukkeste enkeltfund blandt smykkerne fra skatten er utvivlsomt fibulaen, som er lavet i guld og dekoreret med grønt og rødt glas samt granater. Dertil kommer sirlige mønstre i påloddede guldtråde – der er virkelig tale om et mesterværk. Et motiv skiller sig dog ud fra de geometriske mønstre og indfattede sten og glasstykker, nemlig en fuglefigur med krumt næb. Fuglefiguren træder tydeligt frem i grønne og røde farver på en baggrund af ornamenteret guld.

Rovfuglemotivet kendes fra talrige smykketyper i yngre jernalder til tidlig middelalder. Mens den oprindelige betydning af fuglenes ikonografiske tolkning sandsynligvis var blevet ændret ved middelalderens begyndelse omkring 1050 e.Kr., er det helt entydigt, at rovfugle kunne knyttes til samfundseliten i yngre jernalder og vikingetid. Videre kunne særligt én fugleart relateres til en bestemt gud. Således er raven forbundet med Odindyrkelsen. Raven var særligt hyppigt vist i yngre jernalder, og årsagen hertil må være, at eliten dyrkede Odin, da han var gudernes konge – og hvad var mere passende end at aristokratiet bad og ofrede til den øverste guddom.

Herved kunne også dette smykke relateres til gudedyrkelse. Måske skulle ravnefiguren minde brugeren om Odins evige tilstedeværelse i form af de altid observerende og iagttagende ravne Hugin og Munin (Petersen 2005, s. 59-60).

Skatten set i lyset af jordens undergang

Ifølge den nordiske mytologi ville jorden gå under efter tre vintre uden ende. Vinteren blev kendt som Fimbulvinteren. Menneskeheden ville dog overleve gennem den slægt, der udgik fra de to eneste overlevende mennesker, Liv og Livtrasser, men alle andre skulle dø en frygtelig død sammen med jætterne og næsten alle guderne. Om end en ny og lys verden ville genopstå, var der altså noget at frygte.

Frygten for Fimbulvinteren og det efterfølgende Ragnarok lader til have været udtalt omkring midten af 500-tallet, hvilket ses gennem de store mængder skatte- eller offerfund, der kendes fra denne tid. Men hvorfor var man så skræmte? Morten Axboe fra Nationalmuseet har foreslået en forklaring på baggrund af flere kilder (Axboe 2001). Første kildegruppe er en række skriftlige kilder fra bl.a. det østromerske rige, hvoraf én nævner, at solen i sommeren 536 e.Kr. var helt uden kraft, mens en anden romersk skribent beretter, at solen havde fået et blåligt skær, og at man aldrig kastede skygge. Endvidere skrev kinesiske forfattere, at ingen stjerner kunne ses på nattehimlen, og at hungersnøden var stor.

I Norden har vi ingen samtidige skriftlige kilder, men til gengæld viser analyser af træernes vækstringe, at man i 536 havde den koldeste sommer i 1500

år. Det er foreslået, at et voldsomt vulkanudbrud og den derpå følgende askesky forårsagede denne kuldeperiode (Axboe 2001). Netop sammenfaldet mellem den solløse sommer og årstallet 536 er interessant i denne sammenhæng, for nedlæggelsen af Skodborgskatten, og talrige andre guldskatte i hele Norden, kan dateres til ganske nært dette årstal. Eksempelvis antages det, at D-brakteaterne blev slået i perioden 500-540 e.Kr., og det vurderes at pragtsmykket er lavet i perioden 500-550 e.Kr. Videre er det i denne sammenhæng interessant, at illustrationerne på brakteaterne muligvis vidner om samtidens forståelse af fortællingerne om jordens undergang, og magterne der forårsagede periodens naturkatastrofer.

Afsluttende bemærkning

Skodborgskatten lader altså at berette om en tid i midten af 500-tallet, som må have fremstået som ekstremt skræmmende for periodens mennesker. Verden var mørk, solen gemt bag mørke askeskyer og afgrøderne bar kun ringe frugt. Det var nødvendigt at ofre det mest fornemme, man ejede. Dette gjaldt også for samfundets elite, som også havde meget at miste. Skodborgskatten blev derfor nedlagt af en velhavende kvinde, som opgav sit fornemste eje for at guderne skulle mildnes – og det må jo have virket, for Fimbulvinteren forsvandt sammen med askeskyen og Ragnarok kom aldrig.

Det samlede fund ligger nu udstillet på Nationalmuseet i København og er igennem tiden blevet et af de hyppigst viste skattefund i litteraturen om yngre jernalder.

Litteraturliste

Axboe, Morten 2001: Året 536. *Skalk* nr. 4 2001. Højbjerg, s. 28-32.

Pentz, Peter 2010: Danefæ i et grænse-land – to sønderjyske guldfund. *Danefæ. Skatte fra den danske muld*. København, s. 125-128.

Pesch, Alexandra 2005: På glatis med ikonografi! *Ragnarok - Odins verden* (red. Torsten Capelle & Christian Fischer). Silkeborg, s. 25-32.

Petersen, Peter Vang 2005: Odins fugle, valkyrier og besærker. *Ragnarok - Odins verden* (red. Torsten Capelle & Christian Fischer). Silkeborg, s. 57-79.

Fra internettet:

<http://www.museum-sonderjylland.dk/siderne/Museerne/Arkeologi-Haderslev/01ud-Bracteatfund.html#.VlcTmMIWJhc> [december 2014]

Bronzealderhus fra Kongehøj

- Udstillet på Moesgård

Et stort og velbevaret bronzealderhus fra Kongehøj ved Vejen og Askov er nu kommet på museum. Der er tale om det treskibede langhus fra ældre bronzealder på 40 x 9 m, som blev udgravet af Museet på Sønderskov tilbage i 2008 (se Museumsavisen nr. 47 og 52). Huset fra Kongehøj nyder stor opmærksomhed, for stedet er den nye udstillingsbygning på Moesgård Museum syd for Århus.

Det monumentale nybyggeri på Moesgård, som er tegnet af Henning Larsen Architects, er bygget ind i det højtliggende moræneterræn vest for museets gamle bygningskompleks. Tagfladen er græsklædt og kan frit anvendes til at bevæge sig rundt på. Der er

en pragtfuld udsigt over Århusbugten og det kuperede landskab syd for byen. Når vintersneen har lagt sig, forvandles den skrånende bygning udvendigt til en potentiel kælkebakke.

Indvendigt er der indrettet store arkæologiske og etnografiske udstillingslokaler med en perfekt rumudnyttelse. Der er ikke tale om et virvar af støvede genstande. Udstillingen er topmoderne med en intensiv brug af moderne virkemidler, hvor forskellige rekonstruktioner, filmoptagelser, tegnefilm og 3D-animationer giver et levende og dynamisk indtryk af fortiden. Det er den dramatiske fortælling om krig og religion, der er i højsædet. De mere profane sider af hverdagen er langt

mere sekundært til stede i udstillingen, men her har Moesgårds museumsformidlere til gengæld valgt at bruge det velbevarede husfund fra Kongehøj som eksempel.

Her er der lavet nogle korte tegnefilm om, hvad der foregik i et langhus for mere end 3000 år siden. Man kigger ind af lugerne i noget træværk, der skal forestille en gavlende. Ved siden af gavlen med tegnefilmene optræder en af Sønderskovs arkæologer som skærm-trold, hvor han fortæller mere over-

ordnet om bronzealderens byggeskik. Dette er en af udstillingens fredeligste oplevelser, for ellers er der spænding og dramatik for alle pengene. Så tag forbi Moesgård og se det nye museum, hvor Sønderskov optræder med et væsentligt bidrag.

Museumsinspektør
Martin Egelund Poulsen

Her ses et bud på, hvordan et stormandsbus fra ældre bronzealder så ud indvendigt. Rekonstruktionen bygger på udgravnings- og analyseresultaterne af bus 1 fra Kongehøj, som var usædvanligt stort og velbevaret. Illustrationen er taget fra en af kortfilmene i den nye Moesgård-udstilling. Grafik: Moesgård Museum.

Nick Schaadt

- Ny historiker på Sønderskov

Jeg hedder Nick Schaadt, er 30 år og bor i Mårslet, der ligger lige syd for Aarhus. Her bor jeg sammen med min kæreste Maria og vores 10 år gamle kat.

Jeg er uddannet cand. mag. i historie og bachelor i religionsvidenskab fra Aarhus Universitet i 2013. I mine tidligere jobs har jeg bl.a. beskæftiget mig med undervisning, events og arrangementer. Mit seneste arbejde var en stilling som museumsformidler ved Gammel Estrup - Herregårdsmuseet. Her varetog jeg en bred vifte af opgaver, så arbejdet i og omkring en herregård er ikke helt fremmed for mig.

Hvad der dog er en ny og spændende opgave her ved Museet på Sønderskov er imidlertid, at det er så meget andet og mere end blot herregårdens historie, vi skal forske i og formidle. Det er jo hele Vejen kommune, der er vores ansvarssområde lige fra den ældste stenalder til vores nutid.

Jeg har været så heldig at få lov til at være en del af dette smukke sted, og jeg vil indgå i museets stab som inspektør for nyere tid.

Men hvad laver sådan en museumsinspektør så? De fleste har nok en forestilling om museumsinspektører som folk lidt oppe i årene iført gamle gullige briller og lidt for store sweaters, der våger om de gamle genstande og egentlig helst ser, at folk lader museerne være i fred. Men det er en forestilling, jeg gerne vil

gøre op med, for det er lang fra tilfældet i dag. Måske kommer de gullige briller og den store sweater frem på et tidspunkt, men gæsterne dem vil jeg altid gerne invitere indenfor på museet, for her er rigtig meget godt at komme efter.

En del af mit arbejde vil derfor dreje sig om, at gæsterne på Museet på Sønderskov fortsat kan besøge stedet og gå herfra med gode oplevelser, som har overrasket, underholdt og beriget deres viden.

Også børnehaver, skoler og gymnasier er velkomne på museet. Skoletjenesten på museet er et område, jeg finder rigtig spændende. Det er vigtigt, at børn og unge får mulighed for at stifte bekendtskab med deres lokalområdes historie og får mulighed for at sætte det i relation til deres undervisning i skolen.

De skal også have et positivt indtryk af museumsbesøg, og her er skoletjenesten en oplagt mulighed for at give en anden oplevelse af et museum end tørre foredrag om Ertebøllekulturen eller Reformationen. Jeg vil derfor videreudvikle en relevant skoletjeneste i forhold til, hvad skolerne efterspørger, og jeg vil have eleverne til at fange interesse for - og ikke mindst huske - det, de lærer her. Jeg ser derfor meget frem til at udarbejde materiale og tilbud til skoletjenesten i samarbejde med mine nye kollegaer.

Men hvorfor har jeg så valgt at beskæftige mig med historie? Min interesse for historie går efterhånden nogle år tilbage. Det har været i folkeskolens 3. eller 4. klasse, hvor vi lærte om vikinger. Vores lærerinde, Fru Nybo, var eminent til at fortælle levende om de gamle konger og læse historierne om Erik Menneskesøn. Det var altid spændende at se, hvad fantasien kunne bringe frem, når hun læste historier om gamle dage. Også historierne om Svend Gønge blev vi præsenteret for. Vi løb i de dengang store skove omkring skolen og sneg os forbi lærerinden, som Svend ville have gjort. Vi lærte hemmelige signaler, fløjtede som fugle og byggede huler blandt de høje graner. Vi gik på jagt i skovbunden og fik fortalt, hvad man spiste dengang der ikke var store supermarkeder til, og vi lærte, at svampe skulle man holde sig fra, hvis man ikke "...har forstand derpå...". Det var en praktisk læring, og den satte sig fast i hukommelsen. Med tiden gik min barnlige interesse dog lidt i sig selv, man blev jo for stor til at lege fjollede gemmelege i skovene.

Men så kom gymnasietiden. Mange

fortæller tit om de kedelige lærere, de stiftede bekendtskab med, men jeg var åbenbart heldig. Mine lærere i både religion og historie brændte for deres fag, og måske endnu vigtigere, for at formidle dem, og det smittede af. Jeg fandt ud af, at det var noget, der interesserede mig, også ud over gymnasiets pensum. Det var derfor naturligt for mig at fortsætte videre til universitetet og studere fagene her. Det var jo en fantastisk mulighed for dykke mere ned i historien og få hjælp til at udforske nye emner, der ikke altid var lige velbelyst i litteraturen. Og det er her museet kommer ind i billedet.

På museet er mulighederne for at formidle historien ud til en bred skare, her er mulighederne for at opleve historien. Her er alt lige fra det praktiske arbejde til nørderi i gamle ukendte dokumenter, der kan give et indblik i en tid, der var en gang og gøre os klogere på, hvem vi er i dag. Det er intet mindre end fantastisk. Lige her på Sønderkov har et lille stykke historie i Vejen kommune fundet sted, og vi sidder midt i det. Det er vel derfor helt naturligt, at jeg glæder mig meget til at komme i gang med arbejdet med både kollegaer, frivillige og hele lokalområdet.

Museet i felten

Om dokumentation af gamle huse

Museerne er mangearmede blæksprutter med et væld af opgaver. I følge museumsloven har vi fem hovedopgaver: indsamling, registrering, bevaring, forskning og formidling. Mange mennesker ved, at vi samler på genstande, bevarer og udstiller dem. Forskningen bliver synlig gennem udstillinger og publikationer.

Men museerne har også andre mere ukendte lovbundne opgaver. Museumslovens kapitel 8 handler om museernes rolle i forbindelse med den fysiske planlægning. Vi skal i samarbejde med kommunerne arbejde for, at væsentlige bevaringsværdier sikres for eftertiden, ikke kun på arkæologiens, men også på nyere tids område. En sikring kan være enten fysisk eller i form af en dokumentation.

Omsat i praksis på nyere tids områder betyder kapitel 8, at vi gennemgår alle kommune- og lokalplaner. Vores opgave er at sikre, at der i planmaterialet bliver taget hensyn til væsentlige bevaringsværdier. Vi skal gennemføre en arkivalisk kontrol og om nødvendigt gennemføre de nødvendige undersøgelser- og dokumentationsopgaver. Mener vi, at væsentlige bevaringsværdier bliver berørt, udarbejder vi en kulturhistorisk udtalelse.

Byggetilladelser kommer også en tur forbi museet. I følge loven skal kommunen underrette museet om modtagne anmeldelser af nedrivninger eller

andre byggearbejde, der vil medføre afgørende ændring i brug eller funktion af bygninger, bebyggelser eller andre kulturlevn. Vi ser på byggetilladelse ud fra et bevaringsperspektiv. Nedrivningssagerne fylder meget i disse år. Vejen kommune har nemlig fået del i Indenrigsministeriets Nedrivningspulje. Mange gamle faldefærdige huse bliver i disse år revet ned. Kommunen kan med nedrivningerne miste en del af sin kulturhistoriske dybde.

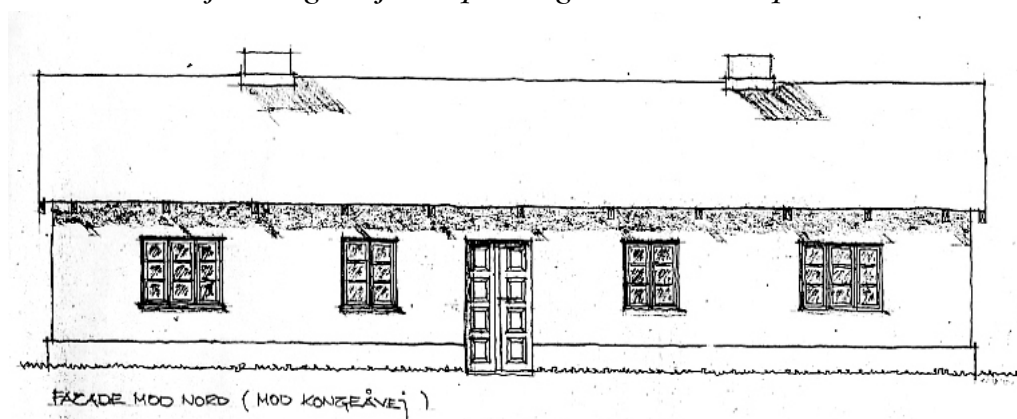
De faldefærdige huse kan ikke sikres fysisk, men er huset ikke faldet helt sammen, kan museet bevare mindet om bygningen i form af en dokumentation. Dokumentation af en bygning er en tidsrøvende disciplin. Ejendommen skal gennemfotograferes og beskrives. Bygningerne skal opmåles, og der skal tegnes grundplaner og opstalter. Det er et stort arbejde, men som eksemplerne nedenfor viser, kan man bruge ny teknik for at gøre processen hurtigere. Det kræves dog stadig, at museet prioriterer sin indsats på dette område, og det er ikke ethvert nedrivningstruet hus, vi kan eller skal dokumentere. Samtidig rejser det spørgsmål sig, skal man dokumentere forfald. Vi mener ja, men døm selv.

2006: Kongeåvej

I 2006 dokumenterede vi et af Sønderskovs landarbejderhuse på Kongeåvej. Huset var opført i 1900 og var et ud af i alt otte landarbejderhuse, alle opført og ejet af Sønderskov. Forfaldet var fremskredet. Huset havde stået ubeboet

Huset fra Kongeåvej ved opmålingen. Foto Museet på Sønderskov.

Huset fra Kongeåvej set mod nord. Tegning: Edvard Berg, Museet på Sønderskov.

i en lang årrække. Der havde været indlagt elektricitet i huset, men aldrig vand og kloak. Huset blev opmålt og fotograferet. Der blev tegnet opstalter, tværsnit, længdesnit og grundplan (se illustrationer). Selv om huset nærmest var en ruin, lykkedes det os at hente en stor kulturhistorisk viden ud af huset. Vi er blevet klogere på landarbejderes boligforhold i begyndelse af 1900-tallet.

2014: Gammelmark

December 2014 fik museet meddelelse om, at Gammelmark nr. 10 i Sdr. Hygum Sogn skulle rives ned. I følge BBR-re-

gistreret var ejendommen opført i 1727, men efter kortstudier og iagttagelser på stedet er vi overbevist om, at huset er omkring hundrede år yngre. Yderligere kildestudier på landsarkivet i Aabenraa vil måske kunne bringe os tættere på det nøjagtige byggeår.

Ejendommen havde stået ubeboet i nogle år, elektricitet og vand var blevet afbrudt. Tiden var knap, så vi valgte at afprøve en ny teknik - 3D fotogrammetri. Det gav os nye muligheder, men har naturligvis også begrænsninger. Teknikken bygger på fotografier: Ved at

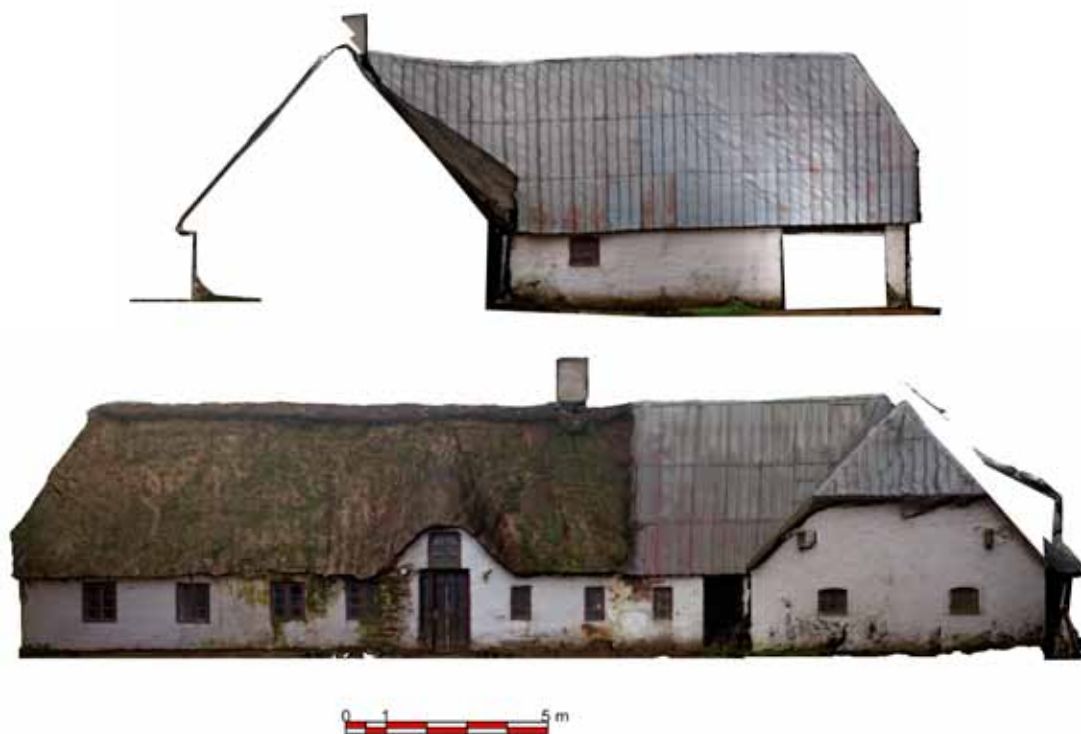
gennemfotografere huset, og definere fælles punkter på flere fotos, findes der software, som kan beregne husets størrelse, og sætte en tredimensionel plan sammen. Det lyder kompliceret, og er det også, men bygger stort set på elementær trekantsregning, som vi lærte det i skolen.

Vejret og bevoksningen omkring huset satte nogle begrænsninger. Decembermørket tillod ikke indendørs fotografering, så vi måtte give afkald på grundplaner. Bevoksning og bygninger omkring huset forhindrede desuden fotografering nogle steder, så vi har ikke fulde opstalter af samtlige facader. Endelig gjorde genskin fra visse flader det vanskeligt at beregne visse flader. Til gengæld har vi fået en digital tredimensionel model af huset (se nedenfor). Teknikken er

betydeligt hurtigere end traditionel tegning. Ikke mindst, når det som her drejer sig om en uregelmæssig og forfalden bygning.

Museet besøgte ejendommen et par gange under nedrivningen. Formålet med besøgene var at få en større viden om datidens byggemåde. Stuehuset var opført direkte på jorden og havde ingen sokkel. Ydervæggene var opført af soltørrede sten i helstensmur, rødler var anvendt til fugning og tagtømmeret var det oprindelige. Sagen er ikke færdigbearbejdet, men det er helt sikkert, at vores viden om, hvordan man byggede i begyndelsen af 1800-tallet i Hygum Sogn, er blevet større.

Museumsinspektør Linda Klitmøller

*Huset fra Gammelmark set mod øst og nord. Disse opstalter er sammensat af et stort antal digitale fotos. En nyere bygning gjorde det umuligt at fotografere den ene gavl.
Grafik: Massimiliano Ditta, Museet på Sønderskov.*

De lokalhistoriske arkiver

Besøg også de lokalhistoriske arkiver. Her er en stor specialviden om egnens nyere lokalhistorie. Arkiverne er som regel drevet af frivillige.

Der er mange arkiver og lokalhistoriske foreninger i Vejen Kommune. De arbejder sammen i Arkivrådet i Vejen Kommune, og kan findes på:

www.vejen-arkivraad.dk

Arkivrådet står under ledelse af formand Anker Ravn Knudsen, Rødding.

To af arkiverne er direkte tilknyttet Museet på Sønderskov, nemlig arkiverne i Holsted og Vejen. Heraf er arkivet i Vejen bemandet med en ansat og faguddannet leder, som deler sin arbejdstid mellem arkivet og museet.

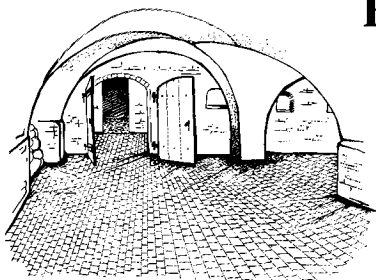
Åbningstiderne for de to arkiver ses herunder:

Vejen Lokalhistorisk Arkiv

Adresse: Østergade 2, 6600 Vejen
Telefon: 79 96 52 75
Email: vejenarkiv@sonderskov.dk
Leder: Linda Klitmøller
Åbningstid: Mandag 10-18
Tirsdag 9-13

Lokalhistorisk Arkiv Holsted

Adresse: Vestergade 17, 6670 Holsted
Telefon: 75 39 20 10
Email: holsted-lokalarkiv@mail.dk
Leder: Klaus Hansen
Åbningstid: Onsdag 14-18 eller efter aftale (ring på 75 39 23 28 eller 75 39 26 29).

Restaurant Herregårdskælderen

Museumscafé og gourmetrestaurant

Adresse: Sønderskovgårdvej 2, 6650 Brørup
Telefon: 75 38 38 45
Email: preben@sonderskov.dk
Køkkenchef: Preben Madsen
Åbningstid: se www.sonderskov.dk